

УДК 338.43(477):339.9

Вишневська О.М.*доктор економічних наук, професор,
декан обліково-фінансового факультету
Миколаївського національного аграрного університету***Зуб О.М.***аспірант кафедри обліку і аудиту
Миколаївського національного аграрного університету*

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ І ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ

GLOBALIZATION AND TRANSNATIONALIZATION STATE ECONOMY

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто теоретичні аспекти щодо соціально-економічного розвитку країн з урахуванням впливу процесів глобалізації, діяльності транснаціональних корпорацій. Виявлено фактори позитивного та негативного впливу, зв'язок із безпечним середовищем. Виявлено складові і взаємозв'язки із асиметрією безпеки.

Ключові слова: глобалізація, транснаціональні корпорації, економічна безпека, асиметрія, інвестиції.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены теоретические аспекты социально-экономического развития стран с учетом влияния процессов глобализации, деятельности транснациональных корпораций. Выявлены факторы позитивного и негативного воздействия, связь с безопасной средой. Выявлены составляющие и взаимосвязи с асимметрией безопасности.

Ключевые слова: глобализация, транснациональные корпорации, экономическая безопасность, асимметрия, инвестиции.

ANNOTATION

The article deals with the theoretical aspects of the socio-economic development of processes for the effects of globalization, transnational corporations. Factors positive and negative impact of communication security environment. Discovered components and interconnections of asymmetry security.

Keywords: globalization, multinational corporations, economic security, asymmetry, and investments.

Постановка проблеми. Глобалізація являє собою процес, який перетворює світ на єдину глобальну систему. Глобалізація економіки є однією із закономірностей світового розвитку, і відображає взаємозалежність економік різних країн у формуванні економічного простору, де галузева структура, обмін інформацією і технологіями, географія розміщення продуктивних сил визначаються з урахуванням світової кон'юнктури, етапи суспільного відтворення набувають планетарних масштабів.

Глобалізаційні тенденції розвитку світової економіки здійснюють безпосередній та значний вплив на окремі внутрішні економічні процеси та явища. Глобалізаційні процеси характеризуються сукупністю конкурентних переваг окремої країни на світовому рівні в економічних, соціальних і екологічних напрямках. У сукупності модель глобалізації національних економік включає великий національний бізнес, середній і малий бізнес, транснаціональні

компанії. При цьому відповідні вагові коефіцієнти, визначають частку кожного виду бізнесу в структурі національної економіки країни.

Інтеграційні процеси в сучасному світі створили такі могутні міжнародні структури, які вже зараз впливають на долю будь-якої держави, нерідко незважаючи на норми міжнародного права та існуючі міжнародні домовленості.

Глобалізація є процес, що втілює в собі трансформацію просторової організації світу та його регіонів, соціальних відносин та взаємодій, що вимірюються за допомогою таких показників, як: тривалість, інтенсивність, швидкість і вплив, які породжують міжконтинентальні або міжрегіональні потоки та структури активності, взаємодій та прояви на соціально-економічному та екологічному рівнях.

Ці потоки стосуються переміщень фізичних об'єктів, людей, символів, знаків і інформації в просторі і часі, а структури виступають як відрегульовані стійкі взаємодії між незалежними агентами, точками перетину діяльності або центрами влади, що відповідають визначеним зразкам. Глобалізація за своєю суттю є викликом економічній безпеці будь-якої країни, яка певною мірою інтегрована до економічного простору [1].

Економічна безпека держави і формування ефективних механізмів управління нею є одним з пріоритетних завдань за умов впливу глобалізаційних процесів і явищ.

Аналіз досліджень та публікацій. Динамічні зміни в інтенсивності, швидкості та масштабах впливу глобалізаційних процесів в останні півстоліття дають підстави для характеристики сучасності як епохи глобалізації. Вагомим фактором є ментальність народів, які об'єдналися з метою отримання переваг від подібної співпраці.

Так, Дуглас Норт у своїй праці «Понимание процесса экономических изменений», робить акцент на вагомості даного чинника та його впливу на соціально-економічний розвиток країн. Взаємозв'язок усіх чинників у гео-економічному середовищі забезпечує країнам можливість щодо гарантування або забезпечення економічної безпеки, яка є основою національ-

ної та орієнтована на адаптацію держави до зовнішніх змін, нейтралізацію негативних тенденцій та унеможливлення депресивного стану.

Глобалізація являє собою об'єктивний процес, який розвивається незалежно від волі глобалізаторів, хоча їх під силу його дещо прискорювати чи гальмувати. Глобалізаційні процеси вимагають адаптації процесів соціально-економічного розвитку та напрямів збереження навколишнього середовища держав, особливо в контексті нагальної потреби підвищення конкурентоспроможності економіки, стрімкого розвитку транснаціонального бізнесу.

За умов глобалізації питання економічної безпеки є вирішальними в дискусіях щодо вибору альтернативних напрямів розвитку економіки, що знайшло відображення у працях: Л.І. Абалкіна, В.Ф. Гапоненко, С.Ю. Глазьева, А.Н. Ілларіонова, Н.П. Купрещенко, Д.С. Львова, М.М. Потрубач, В.К. Сенчагова, А.І. Татаркіна, Л.Г. Ходова, А.В. Шестакова, Л.Л. Уткіна.

Дослідженням розвитку транснаціонального бізнесу, функціонування і перспектив розвитку за умов глобалізації присвячено ряд праць вітчизняних і зарубіжних науковців. Аналіз етапів формування, передумов і факторів розміщення транснаціональних компаній проводили вчені, з-поміж них: І. Боднарчук, С. Пахомов, Ф. Рут, І. Сорока, О. Шнипко. Механізм функціонування, організаційні форми інтеграції компаній, їхні типи досліджували: Т. Білоус, В. Білошапка, В. Новицький, В. Плотников, В. Рокоча, Л. Руденко.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування сутності, складових і взаємозв'язків глобалізаційних тенденцій, транснаціоналізації економік країн із економічною безпекою і формування умов щодо мінімізації ризиків від світової інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізаційний вплив охоплює усі сфери діяльності суспільства і характеризується тісним взаємозв'язком із етапами соціально-економічного розвитку країн світу.

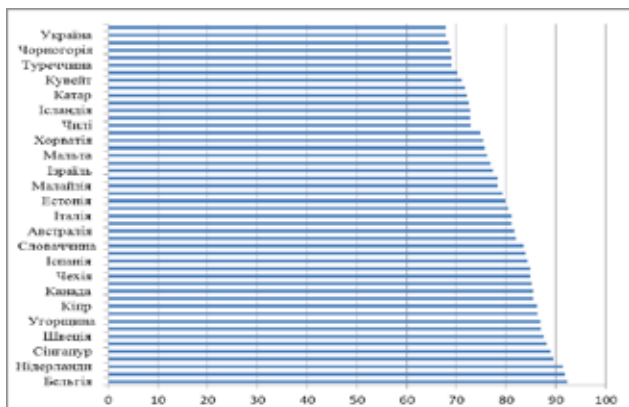

Рис. 1. Рейтинг країн світу за індексом глобалізації країн світу, %

Джерело: за інформацією журналу «Foreign Policy», 2013 рік

З метою виявлення можливостей країн світу в глобальному середовищі Міжнародні фінансові установи та організації, у тому числі Міжнародний валютний фонд та Світовий Банк, використовують Індекс глобальної конкурентоспроможності, як комплексний інструмент оцінювання мікро- і макроекономічних показників національної конкурентоспроможності.

Журнал «Foreign Policy» щорічно публікує індекс глобалізації країн, який відображає розвиток політичної, економічної, персональної та технологічної глобалізації (рис. 1). За даними 2013 року на першому місці за рівнем глобалізації знаходиться Бельгія, Ірландія та Нідерланди, Україна за індексом глобалізації займає 47 місце у світі.

Нами виявлено, що неможливо уникнути впливу глобалізаційних процесів і явищ, до них треба адаптуватися з метою отримання національних інтересів та забезпечення соціально-економічного розвитку в довгостроковій перспективі. Дієвість напрямів розвитку може бути доведена лише шляхом залучення інноваційних рішень та максимальною нейтралізацію негативних тенденцій у політичному, економічному, соціальному та екологічному спрямуванні.

Гарантування економічної безпеки держави пов'язане із реалізацію комплексу заходів на міждержавному і державному рівнях щодо забезпечення відповідного рівня соціальної, політичної і оборонної безпеки, охорони та цілісності території, забезпечення розвитку галузей економіки на інноваційних засадах, невразливості і незалежності національних інтересів відповідно до виникнення зовнішніх і внутрішніх загроз, у першу чергу глобалізаційних, унеможливлення військових конфліктів. Подібний підхід дозволить мінімізувати загрози та забезпечити відповідну адаптацію до глобалізаційних змін та тенденцій.

Враховуючи результати проведених нами досліджень виявлено, що всі геоекономічні чинники в соціально-економічному розвитку країни та гарантуванні економічної безпеки, від зовнішньоекономічних до технологічних, повинні бути зорієнтовані на внутрішню природно-ресурсну основу, враховувати економічні, соціальні, культурні, екологічні особливості з метою мінімізації ризиків і активізації переваг від геоекономічного середовища. Забезпечити безпеку суспільства, унеможливити загрози.

Застосування концепції безпеки суспільства або «соціальної безпеки» надає можливість застосовувати інструменти для оцінки процесів, які можуть перетворитись у загрозу та потенційно призвести до загострення загроз.

У міжнародній системі безпека суспільства стосується його здатності продовжувати своє існування за умов глобалізації.

Зважаючи на сучасну міжнародну ситуацію та занепокоєння глобальною безпекою, безпека суспільства має включати елементи довгострокової взаємної довіри, передбачуваності та спільних інтересів, а також адекватні інструменти державної політики.

Глобалізаційні процеси, впливаючи на усі сфери суспільної діяльності, не тільки зумовлюють появу нових форм і напрямів системи міжнародних політичних і економічних відносин, але і вимагають від держав створення такої системи національної безпеки, функціонування якої дозволить забезпечити конкурентоспроможність національної економіки.

Це особливо важливо за умов зростання ролі транснаціональних корпорацій, які вважаються впливовими гравцями світових економічних і політичних процесів. Рівень доходів транснаціональних корпорацій перевищує ВВП деяких держав і концентрують значну частку транснаціонального капіталу, що вільно функціонує на світовому ринку та переміщується в глобальному просторі [2].

Процеси транснаціоналізації економіки та необхідність формування економічної безпеки держави тісно взаємопов'язані між собою.

Економічна безпека за умов формування конкурентоспроможності економіки відіграє важливу роль як найважливіша якісна характеристика, яка визначає її здібності підтримувати нормальні умови життєдіяльності населення, стійке забезпечення ресурсами галузей економіки, а також послідовну реалізацію загальнодержавних заходів з метою гарантування національних інтересів, що передбачає оцінку можливих загроз, у тому числі від посилення ролі транснаціональних корпорацій.

У світі налічується понад 80 тис. транснаціональних компаній (далі за текстом – ТНК) і більше 800 тис. філій. Визначено, що в промисловості діє 60% усіх ТНК, у сфері послуг – 37%, і лише 3% припадає на добувну промисловість та сільське господарство. ТНК контролюють понад 50% світового промислового виробництва, більше 80% ліцензій та патентів на нові технології, понад 90% ПІІ [2].

Найбільші ТНК світу отримують у середньому на рік 36 трлн дол. США доходів, володіють активами на 149 трлн дол. США і мають 37 трлн дол. США сукупної ринкової вартості. У компаніях працюють близько 83 млн робітників. На вітчизняному ринку діють такі транснаціональні компанії: Coca-Cola, Samsung, Toyota, Nestle, Nokia, Metro Cash&Carry, Hewlett-Packard, British American Tobacco.

Одним з чинників залучення в Україну іноземних інвестицій є стимулювання діяльності ТНК. Однак, потрібно зауважити, що транснаціональний капітал доволі часто може діяти всупереч національній безпеці країн. Позитивний вплив виявляється в створенні додаткових робочих місць, активізації внутрішньої торгівлі, впровадженні інновацій і випуску нових видів продукції, товарів (робіт, послуг).

Основний інвестиційний капітал вітчизняна економіка отримувала з Кіпру, Німеччини та Нідерландів. Порівняно із 2011 роком з переважною більшістю джерел обсяг інвестиційних ресурсів не має значного абсолютного зростання (рис. 2).

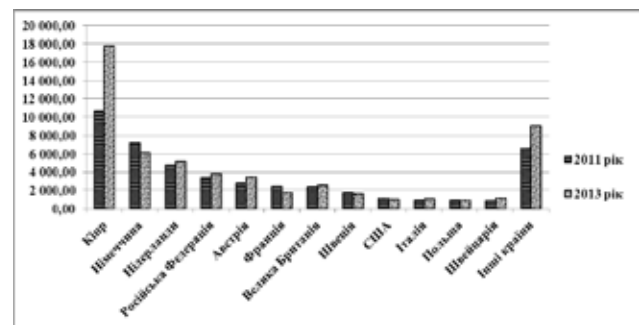

Рис. 2. Порівняна оцінка обсягів інвестиційних ресурсів за країнами світу, млн дол. США

Джерело: за статистичною інформацією

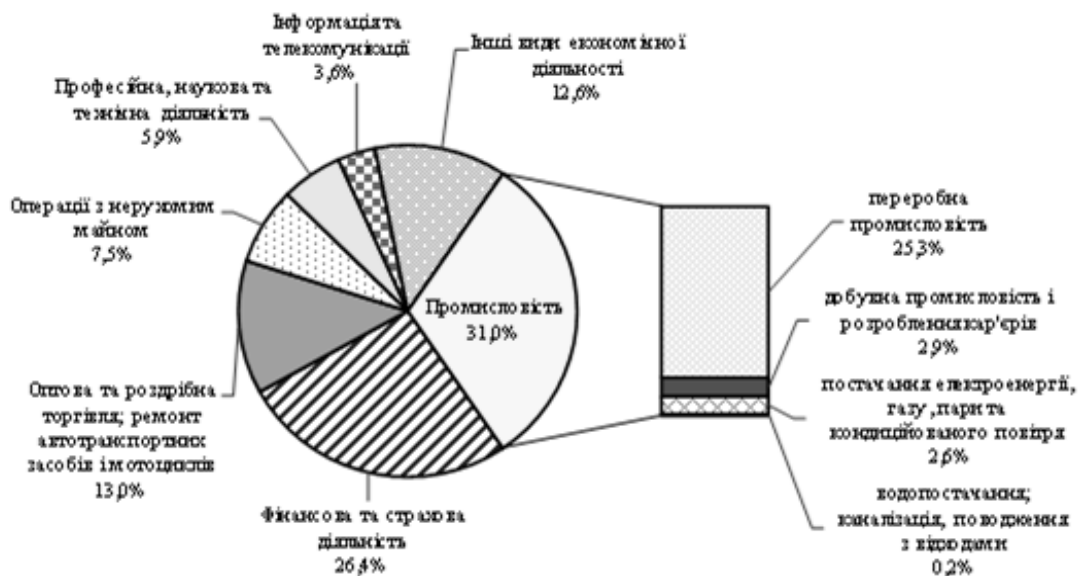

Рис. 3. Розподіл іноземного інвестиційного капіталу за видами економічної діяльності, 2013 р., %

Джерело: за статистичною інформацією

Іноземні ТНК не прагнуть вкладати кошти у високотехнологічні галузі, а більшість інвестицій спрямовують у переробну промисловість, що пов'язане із швидкістю отримання інвестиційного прибутку.

Створюючи конкурентні переваги інвестованим підприємствам ТНК можуть здійснювати негативний вплив на розвиток економіки країни. Нами виявлено, що до основних чинників негативного впливу діяльності ТНК на економіку країни-реципієнта належать: небезпека запровадження екологічно небезпечних технологій; освоєння інновацій у стратегічні підприємства оборонної промисловості; відтік іноземних інвестицій через негативні макроекономічні тенденції; недостатні темпи розвитку філій ТНК, що пов'язано зі схильністю до перебільшення реакції на можливу зміну кон'юнктури ринку.

Основні тенденції сучасності – глобалізаційні процеси, підсилюють асиметричні тенденції. Асиметричний конфлікт є наслідком структурних змін і каталізатором подальших трансформацій. Він здатен призвести структуру до біфуркації і негативним чином вплинути на безпеку її елементів, але в той же час асиметрія часто є інновацією, що дозволяє виявити нові типи системних протиріч і вчасно їх вирішити, і, у цьому сенсі, асиметричний конфлікт здатний сприяти системній стабільності.

Асиметричні конфлікти в міжнародних відносинах мають тенденцію до активізації, не лише за кількістю, але й за інтенсивністю. Асиметрія в її різних проявах є чи не найсудовішим випробуванням для глобальної системи міжнародних відносин. Саме тому виникає нагальна потреба в дієвому поєднанні внутрішньої основи в розвитку галузей економіки, відповідної технологічної готовності до запровадження інновацій і адаптації до глобалізаційних тенденцій, гарантування економічної, соціальної, енергетичної, продовольчої, оборонної безпеки держави. Глобалізаційний процес, як і будь-який інший, має переваги та недоліки, можливості та загрози, що вимагає свідомості і адекватності, послідовності прийняття рішень на всіх рівнях управління.

Висновки. На світовій арені відбуваються суттєві зміни, які протягом тривалого часу визначатимуть головні напрями розвитку людства. Внаслідок глобальних трансформацій формуються принципово нові риси світового

порядку, а міжнародні процеси проявляються у вигляді суперечливих тенденцій, постійно виникають нові виклики і загрози міжнародній безпеці. Розвиток країн світу тісно пов'язаний із формуванням сучасного глобального простору безпеки і стабільності. У третьому тисячолітті будь-яка країна може залишитися поза розвитком, якщо її лідери не враховуватимуть нові вимоги та правила гри, що формуються в безпековому просторі.

Транснаціоналізація економіки України є закономірним явищем, зумовленим процесами глобалізації, тобто економічними процесами, які включають глобальну реорганізацію світового виробництва та залучення України до цих глобальних економічних перетворень. Вплив ТНК на економічну, політичну та соціальну сфери держав не можна оцінювати однозначно: позитивно або негативно. Однак, не зважаючи на певну суперечливість взаємовідносин Урядів країн і ТНК, очевидним є результат від діяльності міжнародних компаній та їх сукупний вплив на глобальну економіку. Глобалізаційні тенденції здійснюють вплив на усі внутрішні процеси та явища, що вимагає адаптації країн до змін.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вишневецька О.М. Глобалізаційні виклики в гарантуванні економічної безпеки держави / О.М. Вишневецька, О.М. Недова, Л.І. Сокірке // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – [Електронне видання] – Випуск № 1. – С. 45-50.
2. Иванов К.К. Трансформация функций современного государства [Текст] / К.К. Иванов // Молодой ученый. – 2012. – № 9. – С. 206-208.
3. Макроекономічні показники [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
4. Самофалов В. Глобальний виклик транснаціональних корпорацій / В. Самофалов // Дзеркало тижня. – 16 серпня 2003. – № 31. – С. 7.
5. Терехов Є.М. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток національних економічних систем / Є.М. Терехов, О.В. Прокопенко // Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка. – 2010. – № 1. – С. 103-113.
6. Звіт про прями іноземні інвестиції в Україну 2011 рік. «Ернст энд Янг» в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fin2top.com>.
7. Транснаціональні корпорації: навчальний посібник / В. Рокоча, О. Плотніков, В. Новицький та ін. – К.: Таксон, 2011. – 304 с.